

В. А. Мусійчук

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ В'ЄТНАМСЬКОЇ МОВИ

В'єтнамська мова, як і будь-яка інша, постійно перебуває в процесі розвитку, оновлення. Усі ж зміни в мові, пов'язані з цими процесами, потребують унормування. Отже, модернізація та стандартизація йдуть пліч-о-пліч. Це дослідження є постановкою проблеми узгодження нововведень у системі мови, викликаних часом, та їхнього пристосування до норми в'єтнамської мови. Під модернізацією розуміємо як природне оновлення мови в ході історичного розвитку, так і штучні зміни, що пропонуються мовознавцями. Стандартизація також містить два смисли: наукове обґрунтування унормування мови та мовна політика держави.

Інноваційні процеси в розвитку в'єтнамської мови

Динаміка розвитку мови особливо наочно простежується на лексичному рівні. Останнім часом, коли посилилися процеси глобалізації, інтеграції, коли технічні засоби дозволяють обмінюватися великими масивами інформації миттєво, лексика будь-якої мови, залучена до цих процесів, може поповнюватися новоутвореннями практично щодня. Безумовно, не всі нові слова приживаються в мові і входять до активного словника, проте число неологізмів зростає з кожним днем, що актуально, зокрема, і для в'єтнамської мови. Можемо навести дані з дослідження Ву Дик Нгієу, який порівняв словники в'єтнамської мови 1895–1896 та 1994 рр. з приблизно однаковою кількістю слів (близько 37 тис.) та виявив, що у словнику кінця ХХ ст. є більше 26 тис. нових слів у порівнянні із зіставлюваним словником кінця ХІХ ст. [Vũ Đức Nghiệu 2011, 446]. Можна здогадуватися, що у словниках ХХІ ст. буде ще на порядок більше нових слів та значень.

Оновлення словникового складу мови пов'язане з людською діяльністю, з історичними змінами в суспільстві. Номінативна функція лексики забезпечує відображення всіх нових реалій, процесів, дій і явищ у мові. Таким чином, процес мовних новоутворень нерозривно пов'язаний із суспільним прогресом. Творення неологізмів питомими засобами мови – нелегкий та іноді тривалий процес. Значно швидше до мови потрапляють запозичення, які в надмірній кількості стають неприйнятними. Боротьба за чистоту мови, яка офіційно почалася у В'єтнамі з 1966 р., часто призводить до заперечення запозичень. Послідовники таких ідей наводять приклади, коли фонетичні запозичення успішно замінювалися в'єтнамськими аналогами (*fri-gi-de – tủ lạnh / холодильник*). Справді, за часів французької залежності у в'єтнамську мову увійшло дуже багато французьких слів. Враховуючи значні відмінності у фонетичній та морфологічній системах двох мов, ці запозичення піддавалися різним способам асиміляції, багато були замінені в'єтнамськими новоутвореними еквівалентами. Однак вони не зникли повністю, значний пласт французької лексики досі існує у в'єтнамській мові.

Щоб прижитися в мові, нове слово має відповідати вимогам розвитку суспільства, чітко відображати внутрішній зміст поняття, мати номінативну функцію, за можливості відповідати фонетиці та орфографії в'єтнамської мови. Однак, незва-

жаючи на ці логічні тези, деякі сучасні фонетичні запозичення, що здаються не зовсім відповідними, все ж приймаються суспільством і активно функціонують. Хоча більшість нових фонетичних запозичень мають в'єтнамські аналоги, які також широко використовуються, все ж не відбувається відмови від фонетичних запозичень: *hacker (tin tặc) / хакер, file (tệp) / файл, modem (bộ điều giải) / модем, e-mail (thư điện tử) / електронна пошта, visa (thị thực) / віза, doping (chất kích thích) / допінг, cacvidit (danh thiếp) / візитна картка*. Усі вищенаведені фонетичні запозичення та власне в'єтнамські аналоги нарівні функціонують у в'єтнамській мові як синоніми. Повного витіснення фонетичних запозичень не відбувається, якими б вони не здавалися нерідкими і не пристосованими до в'єтнамської мовної системи.

Причина такого “виживання” фонетичних запозичень криється почасти в їхньому стилістичному забарвленні. Фонетичні запозичення часто вживаються зі стилістичною метою, перш за все в публіцистичному стилі мови, для якого характерний пошук нових засобів привертання уваги до повідомлення. Тому сучасна в'єтнамська преса рясніє іноземними словами. Причому якщо раніше вони писалися на в'єтнамський манер, то тепер спостерігається тенденція до оригінального написання. Наприклад, бачимо такі заголовки статей у в'єтнамській пресі: *Biển cảnh báo ăn cắp trong shop Nhật khiến người Việt xấu hổ / Застережні таблички про злодіїв у японських магазинах викликають почуття сорому у в'єтнамців* [Biển cảnh báo...]; *World Cup – cơn dao hai lưỡi với kinh tế Brazil / Кубок світу – ніж із двома лезами для бразильської економіки* [World Cup...]; *10 đại gia fastfood trên thế giới / 10 світових гігантів фастфуду* [10 đại gia...]. У всіх трьох випадках вжиті іноземні лексеми в оригінальному написанні (*shop, World Cup, fastfood*), хоча існують загальноживані повноцінні в'єтнамські лексеми (*cửa hàng, giải bóng đá thế giới, đồ ăn nhanh*).

У сучасній в'єтнамській мові багато запозичених аббревіатур (назв міжнародних організацій, торгово-економічних і науково-технічних скорочених термінів): *WTO, ASEAN, UNICEF, FAO, CPI, L/C*. Їхнє вживання переважає над в'єтнамськими еквівалентами, тому що в'єтнамська аббревіація довга та незручна для вимови, повна ж розшифровка також суперечить тенденції до економії мовних засобів.

Окрім запозичень, активно триває процес творення питомо в'єтнамських неологізмів. Останнім часом з'явилися такі лексеми, як *kích cầu / стимулювати (nonum), cơ hội / постійний, невід'ємний, bình giải / критикувати та пояснювати, thực phẩm chức năng / біологічно активні харчові добавки*. Деякі слова набули нових значень: *truy vấn* (букв. *шукати + питати*) пошук (*комп'ютерний*), *biến thái* / (букв. *метаморфоза*) збочення (*статеве*), *tranh tụng* / (букв. *суперечка + процес*) правовий спір [Từ điển tiếng Việt 2014].

Крім того, морфологічна особливість в'єтнамської мови також дозволяє утворювати нові значення шляхом транспозиції. Тобто лексеми, що властиво вживалися в ролі однієї частини мови, починають використовуватися також і для позначення відповідного значення іншої, отже, можна говорити про лексико-граматичні перетворення. Наприклад: *băn khoăn / турбуватися – những băn khoăn / турботи; ảnh hưởng / впливати – những ảnh hưởng / впливи; suy nghĩ / думати – có hai suy nghĩ nghiêm chỉnh / мати дві серйозні думки; con người / людина – rất con người / дуже по-людськи*.

Інша характерна риса модернізації в'єтнамської мови – це нетипове поєднання слів у словосполученнях та реченнях. Наприклад, колись незвично звучали вислови *tổ chức đám cưới / організувати весілля* (раніше вживали *làm đám cưới / робити весілля*), *xây dựng gia đình / будувати сім'ю* (раніше – *lấy vợ / одружитися, lấy chồng / вийти заміж*) [Mai Ngọc Châu 1997, 230–232].

Зміни відбуваються навіть на рівні синтаксису та пунктуації. Під впливом європейських мов з'являються нехарактерні для в'єтнамської мови синтаксичні конструкції, зокрема занадто довгі складнопідрядні речення. У сучасних текстах час-

тіше використовуються такі розділові знаки, як тире та знак оклику, а раніше вони зустрічалися надзвичайно рідко.

Усі ці зміни та оновлення мови, безперечно, вимагають унормування, стандартизації.

Мовна політика щодо унормування в'єтнамської мови: історія питання та сучасні реалії

Мовна політика держави має важливе значення для збереження національної ідентичності. В'єтнам – країна багатонаціональна (лише офіційно зареєстровано 54 національності), з тривалим періодом колоніальної залежності, коли національна мова була занедбана, тож у законодавстві стосовно мовного питання головна роль приділяється правовим питанням функціонування мови титульної нації (в'єтнамської) та мов національних меншин. Щодо стандартизації в'єтнамської мови, то ця проблема на законодавчому рівні розроблена слабше.

У питаннях мовної політики, запровадження норми в'єтнамської мови нас цікавить насамперед сучасний стан справ та перспективи вирішення питання. Історичний екскурс необхідний лише для розуміння проблеми. Тому ми зупинимося лише на тій частині історії нормування в'єтнамської мови, що пов'язана з сучасною писемністю куокнги (букв. *національна мова*), побудованою на основі латинської абетки, та не будемо чіпати того часу, коли у В'єтнамі використовували ієрогліфіку. Проблема унормування в'єтнамського абеткового письма постала одразу після його створення. Неодноразово впроваджувалися зміни написання деяких звуків, що було пов'язано з прагненням уніфікувати в'єтнамську абетку, щоб вона була придатна для запису всіх діалектів в'єтнамської мови (які на фонологічному рівні різняться між собою наявним апаратом фонем та тонів). Також деякі трансформації писемності відбулися під впливом історичних змін фонетики. Проте нові виклики сучасності ставлять все нові завдання. Із широким впровадженням комп'ютерного набору текстів, Інтернету, потребою швидкого або скороченого набору тексту в SMS-повідомленнях тощо виникає необхідність переосмислити деякі норми письма. Крім того, деякі неузгоджені та застарілі правила орфографії (довільність використання в деяких складах *i/u*, використання сполучення літер замість однієї (*ph/f, gi/j, qu/k*), використання кількох літер для позначення одного й того самого звука (*c/k/qu, ng/ngh, g/gh*)) є предметом тривалих дискусій серед лінгвістів та простих обивателів, однак через недосконалість мовної політики на державному рівні ці питання і досі на часі.

Створена європейськими місіонерами писемність спочатку ними самими і вдосконалювалася. Коли ж цю писемність почало використовувати французьке колоніальне керівництво для адміністративних цілей, то подальшим нормуванням почали займатись на державному рівні різні міністерства та відомства. Першим документом щодо норми писемності став циркуляр 1910 р., який визначав, що всі офіційні постанови, рішення, накази мають писатися на куокнги. У документі також ішлося про впровадження куокнги в листування між в'єтнамською та французькою владою, а також у зверненнях до народу [Nguyen Khanh Toan 1968, 9–40].

Крім того, у 1909 р. в Ханой було утворене Товариство французько-в'єтнамської дружби, метою якого була, зокрема, популяризація куокнги. За сприяння Товариства перекладалися на куокнги в'єтнамська література, що була раніше написана ієрогліфічною писемністю (китайською або в'єтнамською), а також французькі наукові твори. Такі переклади, зокрема, сприяли унормуванню в'єтнамської лексики, а також утворенню багатьох неологізмів (в основному запозичень із французької нових реалій науки, культури, спорту тощо) [Nguyễn Thiện Giáp].

В'єтнамські прогресивні кола також докладали зусиль до популяризації куокнги, бо вважали цю писемність відкритою до відображення нових знань. У 1938 р. було

створене Товариство розповсюдження писемності куокнги, яке сприяло поширенню куокнги по всій країні та підвищенню рівня грамотності серед в'єтнамського населення.

Таким чином, маючи різні цілі, французька колоніальна влада та в'єтнамські патріоти і борці за незалежність разом внесли лепту в розвиток в'єтнамської писемності куокнги.

Після здобуття незалежності та утворення Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ) у 1945 р. в'єтнамська мова стала єдиною офіційною мовою країни, єдиною писемністю було обрано куокнги. Хоча такі терміни, як "офіційна мова" або "державна мова", в документах того часу не вживалися, натомість в'єтнамська мова та писемність куокнги називалися загальнонародними (на зразок китайського поняття путунхуа). Для закріплення такого стану речей голова тимчасового уряду ДРВ того ж року видав наказ про обов'язкове безкоштовне навчання читання й письма на куокнги всього населення старше 8 років. На виконання програми давався рік, по закінченню якого усі неписьменні мали каратися штрафами [Nguyễn Thiện Giáp; Nguyễn Khanh Toan 1968].

Визначивши роль в'єтнамської мови та писемності куокнги, нова в'єтнамська влада також подбала про розвиток мови. Основними напрямками розвитку були визначені демократизація та популяризація. Тривалий час для в'єтнамців дороговказом до збереження національної самобутності мови були слова першого президента В'єтнаму Хо Ши Міна, який говорив, що не варто запозичувати іноземне, коли є своє [Hồ Chí Minh 1971, 60]. Хоча насправді набагато раніше відомі письменники (зокрема, Нгуєн Чай у XV ст. та Нгуєн Зу у XVIII ст.) у своїй творчості вже втілювали цю тезу в життя.

У подальшому розвитку в'єтнамської держави мовному питанню завжди приділялася увага. Можна виділити три основні напрями, які були започатковані в середині XX ст. і продовжують визначати мовну політику В'єтнаму і в наш час.

По-перше, утворився рух за реформу писемності куокнги, який був підтриманий державою, в 1960 р. була створена відповідна комісія, однак суперечки з цього приводу точаться й донині.

По-друге, пуританський рух за збереження чистоти в'єтнамської мови, що вперше заявив про себе з'їздом у 1966 р., також триває досі, підтримуючись як державними доктринами, так і науковими дискусіями [Phạm Văn Tình].

По-третє, це рух зі стандартизації в'єтнамської мови, що розділився на дві течії: нормування орфографії та уніфікація термінології. На початку 1980-х рр. було створено дві відповідні ради на чолі з науковцями. Результати їхньої праці знайшли відображення у Розпорядженні Міносвіти про орфографію та термінологію в'єтнамської мови від 1984 р., що застосовувалися до підручників, газет та документації в галузі освіти [Nguyễn Đức Tôn 2011, 1–10].

З розвитком міжнародних відносин, глобальним поширенням англійської мови та моди на іноземні назви національні мови потребують захисту для збереження своєї самобутності. Це актуально для багатьох мов світу, зокрема й для в'єтнамської. З цього приводу у В'єтнамі є чіткі постанови, що регулюють використання іноземних назв, зокрема в рекламі (Постанова уряду № 194-CP від 31/12/1994 про рекламну діяльність на території В'єтнаму). Так, наприклад, визначається, що в рекламі мають використовуватися лише в'єтнамська мова та в'єтнамська писемність, окрім друкованих видань, теле- та радіопередач, що виходять іноземними мовами, а також назв компаній іноземною мовою. У випадку одночасного використання в'єтнамської та іноземної в'єтнамська має бути написана зверху, більшим шрифтом, виголошена першою. Хоча на практиці ці правила часто ігноруються.

Щодо мов нацменшин, яких у сучасному В'єтнамі нараховують 53, то в законодавстві визначено, що усі національності, що проживають на території В'єтнаму,

мають рівні права та умови для розвитку. А отже, вони мають право навчатися в місцевих загальноосвітніх закладах (молодша школа) рідною мовою, а також відповідати нею в суді (це право закріплене в редакціях Конституції В'єтнаму 1946, 1960, 1980 та 1992 рр.). Крім того, держава постійно підтримує програми зі збереження зникаючих мов, дослідження мов нацменшин, створення та вдосконалення писемності для тих мов, що її не мають. У місцях компактного проживання нацменшин створюються умови для культурної та інформаційної діяльності мовою нацменшини. З другого боку, усі представники нацменшин мають оволодіти державною (в'єтнамською) мовою.

Увага до мовної норми з боку держави є постійною, в тому числі у вигляді дощук різних наукових програм. Наприклад, Інститут мовознавства В'єтнамської академії суспільних наук проводив науково-дослідні роботи (1998–2000 та 2009–2010 рр.), присвячені проблемам мовної політики і стандартизації в'єтнамської мови.

У наукових, педагогічних колах та у ЗМІ постійно тривають дискусії щодо необхідності прийняття закону про мову, який би регулював нормативний правопис, фонетику, лексику та граматику в'єтнамської мови. Наразі існує безліч форм "власної" уніфікації, тобто, наприклад, певне газетне видання, видавництво чи канал національного телебачення запроваджують свою систему уніфікованого правопису, свої стандарти вимови та слововживання. Власне, таку ж ситуацію можемо спостерігати і в Україні.

Модернізація та стандартизація: проблеми та завдання

Модернізація лексичного складу мови відбувається надзвичайно швидко в наш час, а тому потребує паралельного процесу стандартизації, який часто занадто відстає. Деякі слова та фрази, що вже стали звичними, базуються на хибному використанні нових слів, неадекватному вживанні нових понять, розширенню змісту слів через неправильне їхнє тлумачення. На такі випадки, наприклад, звертає увагу Дінь Као. Здавалося б, не зовсім правильно вживати такі слова, як *trang* / сторінка, *báo* / газета, *tap chí* / журнал що до телебачення та радіо, адже ці слова пов'язані з друкованими засобами інформації. Однак автор доводить доцільність таких перетворень значення економією мовних засобів, тому поняття *báo hình* / телегазета, *báo nói* / радіогазета, *báo điện tử* / інтернет-газета (і відповідні журнали та сторінки) є цілком виправданими. Так само як колись слово *đồng hồ* / водяний годинник з бронзи тепер означає не лише усі види сучасних годинників, а й *đồng hồ điện* / лічильник електроенергії, *đồng hồ xăng* / лічильник пального, *đồng hồ tốc độ* / спідометр, *đồng hồ áp suất* / манометр, *đồng hồ sinh học* / біологічний годинник тощо [Đình Cao 2011, 80–81].

Спробу зафіксувати оновлення в'єтнамської лексики було зроблено у "Словнику неологізмів в'єтнамської мови" [Từ điển từ mới tiếng Việt 2008], що є першою працею такого типу щодо в'єтнамської мови. За словами його укладачів, у словнику зібрані лексичні одиниці (близько 2500 неологізмів), що увійшли до загальноновживаної лексики в'єтнамської мови приблизно в період 1985–2000 рр. Насправді у вказаний період у в'єтнамській мові з'явилася більша кількість нових слів, адже в зазначеному словнику не враховані професійні та термінологічні неологізми, сленг, розмовна мова (про недоліки цього словника неодноразово вказували в'єтнамські лінгвісти, див., напр.: [Phạm Anh Tú 2010]).

До словника потрапили такі типи неологізмів:

- лексеми, що позначають нові поняття і явища, які недавно почали широко вживатися у В'єтнамі. Наприклад: *con chip* / чип, *siêu thị* / супермаркет, *tin tặc* / хакер;
- лексеми, що точніше виражають певні поняття: *hòa nhập* / асиміляція, *hội nhập* / інтеграція;

– синоніми для вже існуючих слів (діалектизми та архаїзми, які стали загально-вживаними, синоніми з додатковими смисловими відтінками): *ngừa* (*phòng, tránh*) / *перешкоджати, bâu* (*bụng chữa*) / *вагітна, cử nhân* / *бакалавр, tú tài* / *випускник загальноосвітньої школи, khiếm thính* / *інвалід по слуху, thiếu trí* / *розумово відсталий, thu gom* / *збирати*;

– семантичні переосмислення, утворені шляхом розширення значення слів засобами метафоризації, метонімії, персоніфікації та ін.: *chợ cóc* / *стихийний ринок, hàng chợ* / *ходовий низькосортний товар, xe bãi* / *стоянка для транспорту, còm bụi* / *простонародна їжа*.

Серед пропозицій з модернізації графіки в'єтнамської мови є пропозиції об'єднувати на письмі склади, що належать до одного слова, за допомогою дефіса чи серединної крапки або просто писати разом, що насправді є поверненням до старого написання, від якого в'єтнамці відмовилися в 1960-х рр. Написання через дефіс було запроваджене ще в XVII ст., щойно була створена в'єтнамська латиниця. Зараз чимало лінгвістів підкреслюють той факт, що більшість слів в'єтнамської мови є двоскладовими і це необхідно позначати на письмі. Наприклад, пропонуються такі варіанти написання текстів: "*chúng-ta xây-dựng căn-nhà kiểu Việt-Nam (quốc-ngữ) bằng cách sử-dụng chất-liệu như đá*" [Đặng Hải Nguyên 2010]; "*cách viết tách rời từng âm tiết là một cách viết không phản ánh đúng một cách khoa học bản thân của tiếng nói nước nhà nữa*" [Sửa đổi cách viết...].

Пропонується слова та короткі словосполучення писати разом, а фрази більше 7 складів – через дефіс: *Nước Việt Nam* / *країна В'єтнам, Nhà máy thủy điện Hoà Bình* / *гідроелектростанція Хоабін, Nước-Cộng hòa nhân dân Trung Hoa* / *країна Кумайська Народна Республіка, Ngân hàng-Nông nghiệp-và-phát triển-nông thôn-Việt Nam* / *Банк в'єтнамського сільського господарства та розвитку села* [Hà Thiên Vạn 2012, 190].

Чимало людей давно пропонують вдосконалити в'єтнамську абетку. Пояснюється це й потребою модернізувати мову, щоб вона стала ближчою до мови міжнародного спілкування – англійської, а також для зручності записування іноземних назв. Крім того, це спростить правила орфографії та сприятиме легшому комп'ютерному набору. На багатьох в'єтнамських форумах, у листуванні електронною поштою та в SMS-повідомленнях такі спрощення вже давно використовуються, однак вони не уніфіковані. Зокрема, є пропозиції заміни: *d* замість наявного *đ*, *z* замість *d*, *f* замість *ph*, *j* замість *gi*, *k* використовувати для *k* та *c*, *ng* для обох варіантів *ng* та *ngh* [Đặng Hải Nguyên 2012; Đào Tiến Thi 2012; Lê-Bá-Kông 1997; Nguyễn Minh Thuyết].

В орфографії, крім заміни традиційних буквосполучень на відповідні одинарні літери латинського алфавіту (*ph – f, gi – j, gh – g*), деякі дослідники також пропонують використовувати для заміни літери кирилиці, причому береться до уваги не схожість звуків, а приблизна схожість написання: *ch – ж, kh – б, nh – ц, th – я, tr – з*, а також використовувати міжнародні фонетичні символи: *ng, ngh – ŋ* [Hà Thiên Vạn 2012, 207].

Таким чином, проблеми модернізації та стандартизації в'єтнамської мови мають ще багато не вирішених завдань, які потребують як наукової, так і державної підтримки. Сучасний В'єтнам є відкритою країною, що залучена до світових інтеграційних процесів, а тому тут, як і в будь-якій іншій державі, гостро стоїть питання про компроміс між інтеграцією і збереженням культурної ідентичності. І розвиток в'єтнамської мови залучений до цих сучасних процесів та відповідних проблем. Оновлення лексики та граматики, удосконалення графіки одночасно залежать як від світових тенденцій, так і від внутрішніх пуристичних течій. А отже, модернізація та стандартизація в'єтнамської мови потребує масштабнішого дослідження, яке дасть нові шляхи подолання проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

- 10 đại gia fastfood trên thế giới // **VnExpress**. – <http://kinhdoanh.vnexpress.net/tin-tuc/quoc-te/10-dai-gia-fastfood-tren-the-gioi-3017512.html>
- Biên cảnh báo ăn cắp trong shop Nhật khiến người Việt xấu hổ // **VnExpress**. – <http://vnexpress.net/tin-tuc/cong-dong/bien-canb-bao-an-cap-trong-shop-nhat-khien-nguoi-viet-xau-ho-3017474.html>
- Đặng Hải Nguyên*. **Giữ gìn sự trong sáng của Tiếng Việt**, 2010. – <http://tiengvietmenyeu.wordpress.com/2010/07/24/giu-gin-su-trong-sang-cua-tieng-viet/>
- Đặng Hải Nguyên*. **Nên hợp thức hoá việc thêm chữ cái F, J, W và Z vào bảng chữ cái Tiếng Việt**, 2012. – <http://tiengvietmenyeu.wordpress.com/2012/01/23/hop-thuc-hoa-viec-them-chu-cai-f-j-w-va-z-vao-bang-chu-cai-tieng-viet/>
- Đào Tiến Thi*. Về ý định đưa mấy ký tự f, j, w, z vào bảng chữ cái tiếng Việt // **Từ điển học và Bách khoa thư**, 2012, № 1.
- Đình Cao*. Nghĩa chuyển, nghĩa mới của từ // **Từ điển học và Bách khoa thư**, 2011, № 4.
- Hà Thiên Vạn*. **Bàn về tiếng Việt hiện đại**. TP Hồ Chí Minh, 2012.
- Hồ Chí Minh*. **Về công tác văn hoá văn nghệ**. Hà Nội, 1971.
- Lê-Bá-Kông*. Việc cải tiến chữ quốc ngữ // **Người Việt**, California, Hoa Kỳ, 9–1–1997, № 4051. – <http://vietpali.sourceforge.net/binh/ViecCaiTienChuQuocNgu.htm>
- Mai Ngọc Chừ, Vũ Đức Nghiệu, Hoàng Trọng Phiến*. **Cơ sở ngôn ngữ học và tiếng Việt**. Hà Nội, 1997.
- Nguyễn Đức Tồn*. Một số vấn đề về nghiên cứu, xây dựng và chuẩn hoá thuật ngữ tiếng Việt trong thời kỳ hội nhập, toàn cầu hoá hiện nay (tiếp theo và hết) // **Ngôn ngữ**, 2011, № 1.
- Nguyen Khanh Toan*. Why we must safeguard our national language? // **Vietnamese and teaching in Vietnamese in D.R.V.N. Universities**. Hanoi, 1968.
- Nguyễn Minh Thuyết*. Từ chính tả tiếng Việt đến văn bản quy phạm pháp luật về ngôn ngữ và chữ viết // **Vietlex (Vietnam Lexicography Centre)**. – http://vietlex.com/ngon-ngu-hoc/124-Tu_chinh_ta_tieng_Viet_den_van_ban_quy_pham_phap_luat_ve_ngon_ngu_va_chu_viet
- Nguyễn Thiện Giáp*. **Chính sách ngôn ngữ ở Việt Nam qua các thời kỳ lịch sử**. – <http://ngonngu.net?p=172>
- Phạm Anh Tú*. Mấy vấn đề về việc biên soạn từ điển từ mới // **Từ điển học và Bách khoa thư**, 2010, № 5.
- Phạm Văn Tình*. **Tiếng Việt: Có còn trong sáng?** – <http://www.tgn.edu.vn/bai-viet/c63/i104/tieng-viet-co-con-trong-sang-.html>
- Sửa đổi cách viết chữ Việt hay là chữ Việt năm 2020 // **VNY2K**. – <http://www.vny2k.com/vny2k/CajtoCachVietChuViet-Unicode.htm>
- Từ điển tiếng Việt** / Hoàng Phê, Vũ Xuân Lương, Hoàng Thị Tuyên Linh v.v. Hà Nội, 2014.
- Từ điển từ mới tiếng Việt** / Chu Bích Thu chủ biên. Viện ngôn ngữ học, 2008.
- Vũ Đức Nghiệu*. **Lược khảo lịch sử từ vựng tiếng Việt**. Hà Nội, 2011.
- World Cup – con dao hai lưỡi với kinh tế Brazil // **VnExpress**. – <http://kinhdoanh.vnexpress.net/tin-tuc/quoc-te/world-cup-con-dao-hai-luoi-voi-kinh-te-brazil-3015418.html>